

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U SVETIŠTU DOVELA DO NEOČEKIVANIH OTKRIĆA KOJA IMAJU NEPROCJENJIVU POVIJESNU VRIJEDNOST

Ispod sadašnje crkve još starija crkva!

Pišu: Boris Mašić, Tajana Pleše

Kada su krajem 2007. godine, sredstvima Ministarstva kulture RH, arheolozi Muzeja grada Zagreba započeli istražne radove uz južno pročelje crkve u Remetama, nisu ni slutili da će slijedeće godine otkopati stariju crkvu od današnje, te više od 130 grobova.

Naime, prilikom drenažnih iskopa uz crkvu, koje je nadzirao Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, djelatnici Zavoda registrirali su ostatke zidova i kamenih popločenja te su pozvali arheologe radi procjene njihove starosti i zajedničkoga određivanja smjernica za nastavak radova. Odlučeno je da se otvori uska arheološka sonda uz samu crkvu kako bi se uklonila zemlja sa zatpanog sokla crkve što bi, ujedno, riješilo problem vlage u južnom zidu.

Kapelica Čudotvorne iz 1654.

U tim je radovima otkriven dio masivnog temelja zida te dio kapele Čudotvorne Majke Božje Remetske i ulaz u kriptu pod današnjim svetištem. Odmah je bilo jasno da je riječ o kapeli posvećenoj 1654. godine, a koja je, sve do stradavanja u potresu 1880. godine, iziskivala nova i nova materijalna sredstva za saniranje temelja i zida. Svi ti popravci vidljivi su na otkopanim temeljima, dok se za otkriveni masivni zid moglo sa sigurnošću utvrditi samo to da je stariji od kapele. Oznosno, od sredine 17. stoljeća. Uz niz pretpostavki o vremenu njegove gradnje, najbliža povijesnim podacima bila je pretpostavka da je

Ili je novopronađena crkva dio samostanskog sklopa koji je dao sagraditi kralj Karlo Robert 1319. godine, ili ona pripada vremenu prije mongolske provale 1242. godine, odnosno razdoblju iz kojeg nam nisu ostala sačuvana gotovo nikakva materijalna svjedočanstva na širem zagrebačkom prostoru.

pronađeni zid ostatak temelja fortifikacije koju je oko samostana dao podići hrvatsko – ugarski kralj Matija Korvin 1485. godine. No, blizina same crkve te detalji otkrivenog popločenja ukazivali su, u najmanju ruku, na dvojbenost takve tvrdnje. Kako bi se sa sigurnošću moglo ustanoviti kakvoj građevini pripada taj zid, od Grada Zagreba zatražena su dodatna sredstva pa su istražni radovi nastavljeni i tijekom 2008. godine.

Komu pripada misteriozna crkva?

Premda su istraživanja provedena u srpnju otkrila 37 grobova te potvrdila da se masivni temelj pruža i prema zapadu, tek je tijekom jesenske kampanje, u koju je uključen i Hrvatski restauratorski zavod, ustanovljeno da se na prostoru južno od današnje crkve nalaze ostaci velike, jednobrodne samostanske crkve, čiji temelji sežu i do 2,80 metara širine. Daljnjim istraživanjima ustanovljeno je da crkva ima duboko svetište za redovnike i nešto širu lađu za vjernike. Dubina njezina temeljenja i napuknuća u zidnoj strukturi bila su povod da se u rad arheologa uključe i geomehaničari te je ustanovljeno kako su te devijacije rezultat geotektonskih poremećaja u gornjim slojevima zemlje. Gotovo je nemoguće pronaći povijesnu građevinu ovakvih dimenzija gdje su ti procesi tako zorno i sugestibilno vidljivi. Kako su uz njezin južni zid otkriveni i zidovi koji govore da se još jedan objekt nalazi južnije, na prostoru gdje se sada ne istražuje, angažirana je ekipa geofizičara koji su georadarom snimili cijeli južni i istočni prostor uz današnju crkvu, kako bi ovom suvremenom i neinverzivnom metodom ustanovili gabarite toga objekta. Njihovi se rezultati još uvijek željno očekuju.

Ispod crkve i javno groblje

Posebno zanimljivi bili su nalazi kosturnih ostataka pokojnika kojih je pronađeno više od 130. Prema sadašnjoj fazi istraživanja može se zaključiti da je riječ o grobovima 17. i 18. stoljeća, premda ima naz-

naka da su neki i stariji. Mora se napomenuti da su kao grob evidentirani kosturni ostaci koje je bilo moguće odrediti kao grobni ukop samo jedne osobe, a da je sahranjenih bilo mnogo više. Naime, prilikom istraživanja pronađena je izrazito velika količina dislociranih ljudskih kostiju. To su kosturni ostaci pokojnika čiji su grobovi devastirani ukopavanjem mlađih grobova, temelja recentnog zida ili ukopavanjem dijelova komunalne infrastrukture. U svim grobovima pokojnik je bio položen na leđa, često u drvenim sanducima (što se zaključuje prema nalazima ostata-

Posebno zanimljivi su nalazi kosturnih ostataka pokojnika kojih je pronađeno više od 130. Prema sadašnjoj fazi istraživanja može se zaključiti da je riječ o grobovima 17. i 18. stoljeća, premda ima naznaka da su neki i stariji.

ka drva i željeznih čavala), s glavom na zapadu te rukama položenim na zdjelicu ili grudni koš. Antropološkom analizom ustanovljeno je da su na groblju oko crkve sahranjivani i žene i djeca, što ukazuje na činjenicu da nije riječ samo o samostanskom groblju, već o groblju za širu populaciju koja je naseljavala ovo područje. Ta činjenica iznenađuje zna li se da crkva BDM u Remetama postaje župna crkva tek 1812. godine. No, moguće je pretpostaviti da je – kao i danas – crkva u Remetama i nekada zauzimala istaknuto mjesto u duhovnosti i religioznom životu stanovnika šireg zagrebačkog područja pa su oni, vjerojatno, i bez obzira na samostanski karakter ovoga kompleksa, željeli i dobili dozvolu za ukop upravo na ovome mjestu. U grobovima su pronađene svetačke medaljice, križići i perle krunica te će nakon njihovog restauriranja, koje je u tijeku, biti moguće rekonstruirati dijelove nošnje, običaja i kulture življenja onodobnih stanovnika.

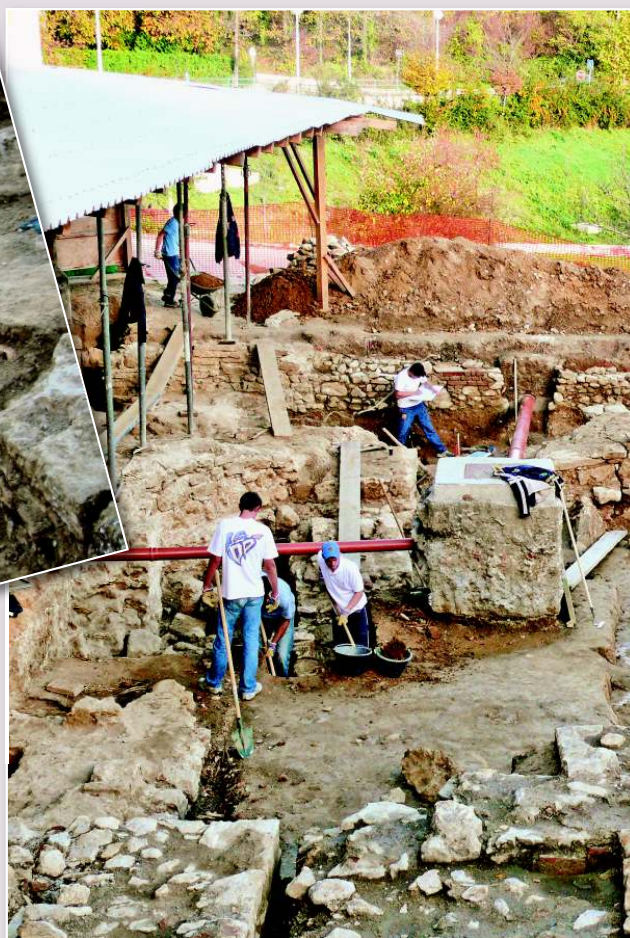
Što donosi nastavak istraživanja?

Najzanimljivije za arheologe tek predstoji – ustanoviti u kojem vremenu je građena pronađena crkva i tko su njezini graditelji. Za sada je sigurno samo to da je starija od današnje crkve i da se u njezinoj strukturi prepoznaje još nekoliko građevinskih faza i intervencija. Prema dosadašnjim istraživanjima povjesničara i povjesničara umjetnosti, današnja crkva datira iz 1319. godine kada je kralj Karlo Robert dao pavlinima sagraditi «novu crkvu i samostan». Prije toga, godine 1288., za prvog remetskog priora Firmijana, osnovan je pravi samostan, no teško je očekivati da bi tada sagradili monumentalnu crkvu koju bi srušili svega tridesetak godina potom. Za prvu pavlinsku crkvu koju je sagradio opat Iskvirin prilikom dolaska pavlina u Remete u drugoj polovini 14. stoljeća, literatura bilježi da je «vjerojatno bila drvena i da se nalazi ispod današnjeg svetišta». Ako i nije bila drvena, gotovo je nevjerojatno da bi Iskvirin sa svojim malobrojnim pustinjacima s kojima osniva eremitorij, mogao sagraditi ovako velebni sakralni objekt. Stoga nam se otvaraju dvije mogućnosti: ili je novopronađena crkva dio samostanskog sklopa koji je dao sagraditi kralj Karlo Robert 1319. godine, ili ona pripada vremenu prije mongolske provale 1242. godine, odnosno razdoblju iz kojeg nam nisu ostala sačuvana gotovo nikakva materijalna svjedočanstva na širem zagrebačkom prostoru. Kako i formom apside (obla izvana, a poligonalna iznutra) pronađena crkva odudara od tolcrtnih rješenja apsidalnih prostora i izvan Hrvatske, zasigurno možemo reći kako će tek nastavak arheoloških istraživanja, uz studiozna proučavanja povijesnih izvora i drugih sakralnih objekata izvan našeg prostora, dati pravi odgovor o vremenu gradnje ovog, za sada, jedinstvenog primjera graditeljskog nasljedstva na nas.

Fotografije pronalazaka pogledajte na sljedeće dvije stranice.

Grobovi iz 17. i 18. st. pronađeni na temelju zida. (Foto: T. Pleše, 2008.)

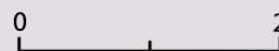
Pogled na gradilište: nitko nije mogao ni zamisliti što će se sve otkriti ispod temelja remetske

Zlatna forinta Matije Korvina (1458 – 1490)

Zlatna forinta Matije Korvina (1458 – 1490), kovana je između 1465. i 1470. godine. Izuzetnost ovoga nalaza očituje se u činjenici da je 1485. godine kralj Matija Korvin dao podići toranj i zid oko remetskog samostanskog sklopa te možemo pretpostaviti kako je njihova gradnja plaćena upravo ovim novcem. S obzirom da je zlatnik izuzetno dobro očuvan, odnosno da možemo pretpostaviti kako je bio u optjecaju vrlo kratko, nije teško zamisliti da je na kraljevskom saboru održanom u današnjem Zagrebu početkom 1481. godine, kralj podario određenu svotu novca za obnovu remetskog samostana te da je jedan primjerak novca, nesretnim slučajem za tadašnjega vlasnika, dospio i do nas.

Zlatnik Matije Korvina (Foto: M. Gregl, 2008.)

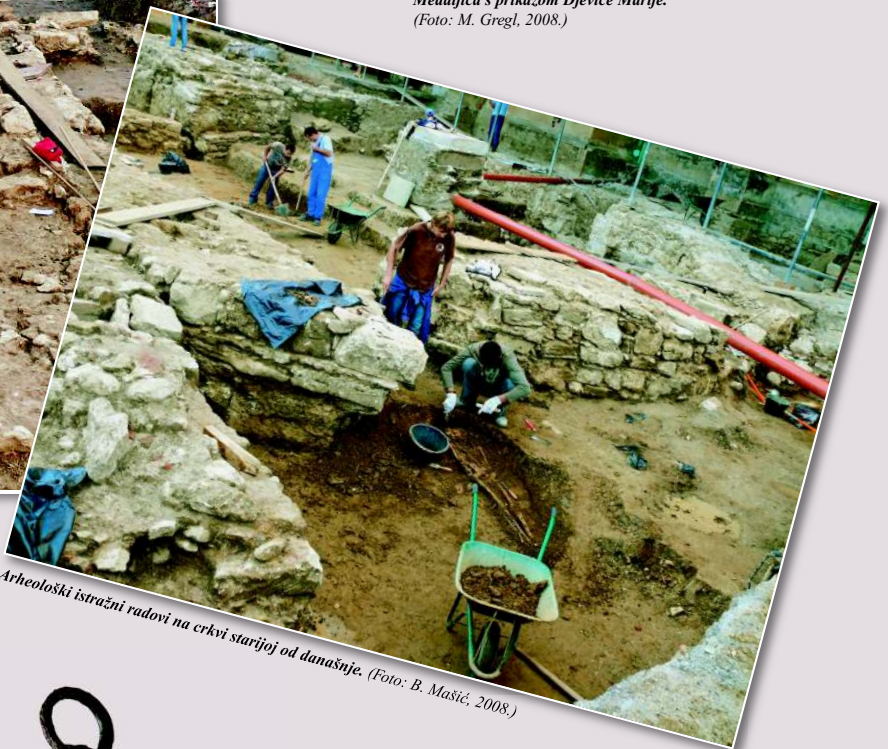

Medaljica s likom sv. Benedikta.
(Foto: M. Gregl, 2008.)

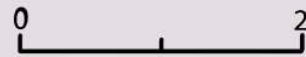

etske crkve. (Foto: B. Mašić, 2008.)

Arheološki istražni radovi na crkvi starijoj od današnje. (Foto: B. Mašić, 2008.)

Medaljica s prikazom Djevice Marije.
(Foto: M. Gregl, 2008.)

Medaljica s likom sv. Benedikta.
(Foto: M. Gregl, 2008.)